

A FELNŐTTOKTATÁS ÚJ ÚTJAI - ÉS A KÖNYVTÁRAK

A felnőttek tanulása kezd népmozgalommá válni hazánkban. E tény a könyvtár és az egész népművelés számára új feladatokat jelent. A felnőttoktatás kérdéséről az elmúlt években már vita folyt e lap hasábjain, s alig van olyan közművelődési könyvtár, ahol ne kísérelnék meg a segítségnyújtást. Az egész felnőttoktatás azonban — s ez különös erővel éppen az oktatási reform kapcsán vált nyilvánvalóvá — mind tantervi, mind didaktikai szempontból sok gonddal küszködik. Ezért a könyvtárnak és a népművelés egyéb ágainak sajátos problémáiktól függetlenül is nehéz megtalálni a segítőket.

A legfontosabb feladat — természetesen tisztázott felnőttoktatási program alapján — a munka összehangolása. Nem elegendő, ha a könyvtárosok elhatározzák, hogy a hozzájuk fordulóknak biztosítják a kötelező irodalmat, s az sem, ha az ismeretterjesztésben egy-egy előadással gondolnak a felnőttoktatásban résztvevőkre. Ha egymástól elszigetelten, a felnőttoktatás gondjait nem ismerve törekszünk segíteni, nem érhetünk el eredményt.

A felnőttoktatás nagy tömegeknek ad hiányzó általános vagy középiskolai, illetve egyetemi végzettséget, nyújt szakmai ismereteket. Az 1961—62-es tanévben csupán Budapesten 17 876-an jártak a dolgozók általános iskolájába, s ennél többen a középiskolák esti és levelező tagozatára. Az esti és levelező tanulók száma meghaladja a nappali tagozatokon tanulók számát. Igen nagy erőfeszítésekre vállalkoznak azok a felnőttek, akik munkájuk mellett képzést, érettségi bizonyítványt, vagy éppen diplomát kívánnak szerezni. Az a tapasztalat, hogy a vállalkozóknak egy része nem is képes ezekre az áldozatokra. Az 1961/62-es tanév első felében például a Kertész utcai dolgozók iskolájában a beiratkozottak 27,8%-a lemorzsolódott. (*Jakab Miklós: Egy dolgozók általános iskolája tanulmányi körülményeinek vizsgálata*, Magyar Filozófiai Szemle, 1963. 1. sz. 105—132. old.) A középiskolákban még ennél is nagyobb mértékben hagyják abba a tanulást. Egyik oldalon tehát ott a társadalmi igény a magasabban képzett dolgozók tömegeire, s az egyéni törekvés a képzettség megszerzésére, a másik oldalon viszont a nagyarányú lemorzsolódás fékezti az előrehaladást. Különösen aggasztó, hogy az általános iskolát végzettek száma sem alakul kielégítően. A 15—30 év közöttiek közül, tehát azok közül, akik már a felszabadulás után voltak iskolakötelesek, sokan nem végezték el a nyolc osztályt sem, a már idézett tanulmány szerint pedig a dolgozók iskolájából kimaradtak között a 15—20 évesek vannak a legtöbben.

A könyvtár, a népművelés és a felnőttoktatás dolgozói kölcsönösen szemrehányást tehetnének egymásnak amiatt, hogy mennyire nem támaszkodnak egymás munkájára, nem kérnek s nem is adnak szervezett segítséget egymásnak. Mindennek kárát a felnőttoktatásban résztvevők látják. A könyvtárosok nem tudnak valóban hatásosan közreműködni, ha az iskolák, az ismeretterjesztő apparátus nem tekinti a könyvtárat bázisnak, amelyre építeni lehet. S mi könyvtárosok nem is válhatunk tevékeny résztvevőivé ennek a munkának, ha nem teremtjük meg az oktatás és népművelés munkásaival a kívánt gyümölcsöző együttműködést.

A felnőttoktatásról az utóbbi időben több cikk és tanulmány jelent meg a különböző folyóiratokban. (*Magyar Filozófiai Szemle, Népművelési Értesítő* stb.) Ezek szerint nem lehet az iskolai oktatás anyagát és módszereit a felnőttoktatás számára lemásolni, s az esetleges kudarcok oka leggyakrabban itt keresendő. *A Népszabadság* 1961. október 3-án közölte dr. Réti Endre cikkét a kötetlenebb tanulási lehetőségekről. Az országban két helyen is megindult egy-egy kísérleti tanfolyam az általános iskolai ismeretek új módszerrel történő megszerzésére.

Könnyű megérteni, hogy a 10—18 évesek és a 20—50 évesek tanulási módszerei, ismeretszerzési forrásai nem lehetnek és nem is azonosak. A készülő felnőttoktatási reformban ezt nyilvánvalóan figyelembe is veszik. „Nem várhatjuk, hogy a felnőttkorúak általában saját maguk gondoskodjanak arról, hogy megfelelően tartósítsák az oktatás során elért eredményeket” — írja Sosnicki A *tanulás elmélete és a felnőttek tanulása* c. tanulmányában, s a korreláció alapelvének különböző helyzetekben való alkalmazását javasolja. „Az ismétlés nem az egyedüli módja a tartósításnak, ugyan-csak fontos szerepet töltenek be ilyen vonatkozásban a különböző gyakorlatok, kiegészítő olvasmányok, a tudomány alkalmazása a mindennapi életben, a munkában, a szórakozásban, az ismeretek hasznosítása a baráti beszélgetések során” — folytatja. Hangsúlyozza: gondoskodni kell arról, hogy a tanuló gondolatvilága elég gyakran el legyen foglalva az oktatás tartalmával és annak különböző célokra való felhasználásával. Valamennyi tanulót serkenteni kell, hogy aktívan vegyen részt a vitában, hogy

közelebb kerüljön tanulóitársához és az előadóhoz, hogy szabadnak érezze magát. Végül állást foglalt emellett: „a kollektív tanulás egyre inkább átalakul önálló, klub-szerű foglalkozássá, amelynek kulturális — oktatási — művelődési jellege lesz”. (*Népművelési Értesítő*, 1962. 1/2. sz. 72—74. old.) Ezt a perspektívát vázolja *Németh László* is, amikor a tanulás és szórakozás merev szétválasztása helyett nagyfokú azonosságról ír: „Igazi szórakozás és igazi tanulás között nem érzek éles határvonalat” olvashatjuk a „Ha most lennék fiatal” c. tanulmányában. (*Sajkódi esték* 63. old.) *Radnai Béla* pszichológus a *Valóság* 1961. 5. számában „a felnőtt nem gyermek” gondolatot elemzi, s fejtegetéseiben könyvtárosok számára különösen érdekes a művelődési vágy rugóinak, serkentő momentumainak felsorolása.

A szórakozás és tanulás különösen jó lehetőségét nyújtja a könyvtár, ha munkájában kapcsolódik a népművelés, a felnőttoktatás feladataihoz. Azon a vitán, ahol ezt a kérdést a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársai megtárgyalták, a Művelődési Minisztérium közművelődési főosztálya és felnőttoktatási csoportja, valamint az Országos Pedagógiai Intézet képviseltette magát. A XX. kerületi Tanács oktatási osztályának vezetője és az e kerületben működő dolgozók gimnáziumának igazgatója is részt vett a vitában. Valamennyien kiemelték a könyvtár igénybresztő szerepét, azt, hogy a rendszeresen olvasó emberben az igény könnyen felébreszthető és ébren tartható a rendszerezett tudásra, az ismeretek szervezett keretben történő növelésére. A lemorzsolódás megakadályozására kétoldalú tevékenység szükséges: az iskolai rendszerű oktatás követelményeinek helyes ismertetése és a folyamatos segítségnyújtás a tanuláshoz. A könyvtáraknak két tájékoztatót kellene olvasóikhoz eljuttatniuk. Egyikben a dolgozók iskolája ismertetné a követelményeket, egy másikban pedig a könyvtár közölné a segítség módját. Az iskolai tájékoztatóval befolyásolnánk az olvasó döntését, a könyvtári tájékoztatóval pedig az iskola ösztönözné a már tanulókat a segítség igénybevételére.

Különösen fontos könyvtári feladat a lemorzsolódott tanulók megnyerése olvasónak. Hiszen ők tanulni akartak, ezért iratkoztak be az iskolába, s ha abbahagyták, annak nagyon sok oka lehet, de az ismeretek megszerzésének elutasítása egészen bizonyosan nem szerepel az okok között. A könyvtár és az egész népművelési munka egyik igen fontos feladata számukra kötetlenebb tanulási lehetőséget biztosítani. Szükség volna egy harmadik kísérleti tanfolyamra is, amelyen elsősorban a lemorzsolódott általános iskolai vagy gimnáziumi tanulóknak nyújtanánk a szükséges ismereteket, mégpedig széles körű szemléltető apparátussal, az ismeretterjesztés és a könyvtár közös munkájával, s így készítenénk elő őket az esetleges vizsgára.

Ehhez össze kellene fognia egy kerületben az oktatási és népművelési osztálynak, a dolgozók iskolájának, a művelődési otthonnak és a könyvtárnak. Az Országos Pedagógiai Intézet tantervi javaslata alapján a TIT előadásprogramot, a Szabó Ervin Könyvtár szakonkénti olvasótervet adhatna ki. Elsősorban az ügy jelentőségét felismerő és sikeréért sikraszálló munkatársakon múlik, nézetem szerint, hogy ez a kísérleti tanfolyam népműveléstörténeti unikum, vagy a felnőttoktatás egyik formája lesz-e.

A társadalmi igényeknek és az olvasók érdeklődésének megfelelő olvasótervek ajánlásával az iskolarendszerű oktatásban részt nem vevő olvasóknak is segítséget lehetne nyújtani az ismeretek tervszerű gazdagításához. A 37. sz. kerületi könyvtárban több olvasó kérésére különböző témájú olvasóterveket állítottak össze, és a központilag összeállított természettudományos olvasóterv is sok olvasó tetszését megnyerte. Ha van még gond a terv szerint olvasók nyilvántartásával, ha nem találtuk meg a kedvébresztés legjobb formáit, mindez csak arra ösztönözhet, hogy tovább kísérletezzünk, örüljünk a részleges eredményeknek és a kudarc se riasszon bennünket vissza. A Szabó Ervin hálózat sok könyvtárában felkutatják a felnőttoktatásban résztvevő olvasókat, hogy rendszeres segítséget adjanak nekik. Kutatják azokat is, akik az iskola terheit nem vállalják ugyan, de tudatos művelődési szándékkal látogatják a könyvtárat. A továbblépéshez arra van szükség, hogy e törekvés jobban kapcsolódjék a kerületben folyó oktatási, ismeretterjesztési munkához és a könyvtár többet tegyen az igények, a tanulási kedv felébresztése érdekében.

A felnőttoktatás egész kérdéséről, a könyvtár és a felnőttoktatás kapcsolatáról, a felnőttoktatás, a közművelődési könyvtár és a népművelés sokoldalú összefüggéséről még sokat fogunk írásban és szóban vitázni. Jó lenne, ha a felnőttoktatás támogatásának kísérleteiről, módszereiről minél sűrűbben beszámolnának az oktatás, a népművelés és a könyvtárak munkatársai.

Dobos Piroska